

2. Урокіназа:

а) звичайна схема – навантажувальна доза 4400 МО на 1 кг маси тіла протягом 10 хвилин, потім 4400 МО/кг маси тіла за 1 годину протягом 12-24 год.

б) негайна схема 3 млн МО протягом 2 годин.

3. Альтеплаза:

а) звичайно – 100 мг протягом 2 год в/венно.

б) негайно – 0,6 мг/кг маси тіла на протязі 15 хвилин (максимальна доза – 50 мг).

Ризик геморагічних ускладнень при тромболітичній терапії ТЕЛА складає 13%, фатальних – 1,8%.

Хірургічна тромбемболектомія здійснюється в спеціалізованих центрах. Рання летальність 6-8%. Через шкірну емболектомія з допомогою катетера або фрагментація тромба.

Антикоагуляційна терапія.

Для стартової антикоагуляції при ТЕЛА застосовують не фракціонований гепарин (НФГ) в/венно, низькомолекулярний гепарин (НМГ) і фондапарінукс (арікстра) п/шкірно в дозах в залежності від маси тіла: <50 кг – 5 мг; 50-100 кг – 7,5 мг; >100 кг – 10 мг. Для лікування ТЕЛА застосовують еноксипарін 10 мг/кг кожні 12 годин або 1,5 мг/кг на добу.

В онкохворих застосовують дельтепарін 200 од/кг маси тіла 1 раз на добу.

Непрямий антикоагулянт варфарин призначають одночасно з парентеральними антикоагулянтами прямої дії. Початкова доза варфарину 5,0 або 7,7 мг. Після досягнення МНС в межах 2,0-3,0 прями антикоагулянти відміняють, але

не раніше ніж через 5 днів від початку їх застосування.

Профілактика ТЕЛА:

1. Застосування еластичних компресійних гольфів і панчохи, які дають максимальний тиск на рівні лодичок.

2. Кава-фільтри у зв'язку з розвитком ускладнення у 33% пацієнтів застосовують у пацієнтів, які мають абсолютні протипоказання до антикоагуляційної терапії.

Література

1. Артеріальні, венозні тромбози та тромбемболії. Профілактика та лікування. Український національний консенсус /Кровообіг та гемостаз, -2005-№1, -с.5-22.

2. Ватулін Н.Т., Калинкина Н.В., Перуева И.А. Тромбоземболия легочной артерии: современное состояние проблемы. /Практична ангіологія, К.-2011-№2, -с.32-37.

3. Демьяненко Д. Современные подходы к профилактике и лечению пациентов с хронической тромбоземболией легочной артерии. За матеріалами X Конгресу кардіологів України / Здоров'я України. -2009. -№19-с.12-13.

4. Крахмалова Е.О., Блажко В.И., Алтухов А.А. Оптимизация подходов в диагностике тромбоземболии легочной артерии. /Медицина неотложных состояний, К.-2007. -№1. -с.108-112.

5. Мостовой Ю.М., Константинович Т.В. Алгоритм диагностики тромбоземболии легочной артерии. /Доктор.-2004. -№3. -с.60-63.

6. Окороков А.Н. Тромбоземболия легочной артерии/ Диагностика болезней внутренних органов. М.-2000. -с.366-386.

7. Hans-Peter Kohler et al. Тромбоземболия легочной артерии. / Внутрішня медицина.-К.-2007. -№4. -с.82-90.

Надійшла 24.09.2012 року.

УДК: 616.833-009-031.

Стовбан М. П., Островський М. М.

Основні методи діагностики вібраційної хвороби

Кафедра фтизіатрії і пульмонології з курсом професійних хвороб (зав. каф. – проф. М.М.Островський)
ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

У сучасних умовах проблема впливу вібраційної хвороби на організм людини набула важливого значення, оскільки внаслідок тривалого впливу вібрації на організм працюючого розвивається професійне захворювання – вібраційна хвороба [1, 2].

Вважається, що вібраційна хвороба займає провідне місце серед професійних захворювань і частіше всього зустрічається у тих, хто працює в машинобудівній, металургійній, будівельній, авіа- і суднобудівній, гірничодобувній промисловості, а також у робітників, зайнятих у сільському господарстві, на транспорті і в багатьох інших галузях народного господарства [1-6].

Найчастіше в Україні вібраційна хвороба виникає у робітників таких професій, як: обрубачі, бурильники, рубачі, вибійники (вплив низькочастотної локальної вібрації), клепальники, полірувальники, шліфувальники, заточувальники (вплив високочастотної локальної вібрації), водії тяжких землерийних машин (вплив загальної вібрації) [1-6].

За своєю частотою дана патологія займає друге місце серед захворювань периферичної нервової системи (після пилової патології органів дихання) серед працівників основних галузей промисловості Донбасу [3].

Саме тому, це захворювання внесено до переліку професійних відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 р. за № 1662 «Про затвердження переліку професійних захворювань». Розділ III цього переліку присвячений «Захворюванням, викликаним дією фізичних чинників», а п. 3 характеризує вібраційну хворобу (додаток 1) [1].

Вібраційна хвороба – професійне захворювання, що характеризується поліморфністю клінічної симптоматики й певним характерним перебігом. Значну роль у її розвитку, окрім

вібрації, відіграють також супутні професійні чинники: шум, охолодження, значна статична напруга м'язів плеча і плечового пояса, вимушене положення тіла, що можуть сприяти більш швидкому розвитку патологічного процесу й зумовити особливості клінічної картини даного захворювання [1-6].

Діагностика даної патології ґрунтується на санітарно-гігієнічній характеристиці умов праці, яка свідчить про систематичний вплив на робочого інтенсивної вібрації, що перевищує граничнодопустимі рівні (ГДР) при досить тривалому стажі роботи, наявності відповідної клінічної картини з повільним і поступовим розвитком захворювання та значного поліпшенням стану хворого при тривалих перервах в роботі (під час відпустки, проведення курсу лікування та ін.).

Певне значення в діагностиці вібраційної хвороби, особливо початкових її форм, мають різні клініко-фізіологічні методи дослідження, які дозволяють оцінити функціональний стан периферичного і центрального кровопостачання, периферичних нервів і м'язів кінцівок, визначити поріг вібраційної і больової чутливості тощо.

З урахуванням того, що в клініці вібраційної хвороби значне місце займають судинні порушення, велику увагу слід приділити комплексній оцінці гемодинаміки, а саме результатам наступних досліджень, які мають найбільш важливе значення при діагностиці вібраційної хвороби [1, 6-8]:

1. Трипалова холодова проба є найважливішим діагностичним тестом [1-4, 9]. Кисті хворого занурюють на 3 хв у воду з температурою 4-10 °С. Візуально оцінюють наявність побіління пальців рук із зазначенням фаланг. При відсутності побіління пальців описують появу ціанозу, мармуровості, гіперемії кистей. Побіління у вигляді окремих плям свідчить

про слабо позитивну пробу. Позитивною проба вважається тоді, коли біліють дистальні фаланги, а різко позитивна – у разі суцільного побіління кількох фаланг хоча б одного пальця.

Модифікацією холодової проби є проба на ангіоспазм, яку рекомендують проводити (поряд з дослідженням вібраційної чутливості) під час періодичних медичних оглядів. Щоб викликати ангіоспазм, обстежуваний хворий занурює кисті на 3-4 хв у воду з льодом або охолоджує їх під струменем холодної води з-під крана протягом 5-6 хв. Проба вважається слабо позитивною при появі окремих білих плям на пальцях або долонях, помірно позитивною – при суцільному побілінні дистальних фаланг, різко позитивною – при побілінні двох фаланг одного або декількох пальців. Негативний результат проби не можна розглядати як свідчення відсутності вібраційної патології, оскільки на початкових стадіях захворювання ангіоспазм у деяких випадках не спостерігається.

2. Шкірна термометрія. Температуру шкіри досліджують електротермометром. Дослідження рекомендується починати з холодової проби, яка допомагає оцінити ступінь вираженості судинних порушень, дає додаткову інформацію про глибину порушень і ступінь компенсації процесу. Вимірювання шкірної температури частіше проводять на тильній поверхні нігтових фаланг пальців рук. У здорових людей температура шкіри на пальцях рук зазвичай коливається в межах 27-31 °C із різницею температури на симетричних точках обох кистей не більше 0,2-0,4 °C. При вібраційній хворобі температура шкіри дистальних відділів верхніх кінцівок значно знижується (до 18-20 °C) і виявляється термоасиметрія в 0,6-1 °C і більше. Особливу діагностичну цінність має швидкість відновлення температури після холодової проби. Після вимірювання шкірної температури кисті занурюють у воду на 3 хв. Після припинення проби знову вимірюють температуру шкіри і визначають час її відновлення до вихідних величин. Холодова проба не тільки викликає напади побіління пальців рук, але й дозволяє судити про компенсаторні реакції. У здорових людей відновлення вихідної температури настає зазвичай не пізніше ніж через 20-25 хв. При вібраційній хворобі спостерігається сповільнене відновлення температури – до 40 хв і більше.

3. Функціональна калориметрія – визначення швидкості теплових потоків із поверхні шкіри кінцівок за допомогою різноманітних функціональних проб (холодове навантаження, нітроглицеринова проба, ішемічна проба та ін.). У нормі швидкість тепловіддачі становить 400-480 Дж на 100 г тканини за 1 хв, при вібраційній хворобі – 120-140 Дж на 100 г тканини за 1 хв залежно від стадії захворювання.

4. Капіляроскопія – допомагає оцінити ступінь змін у дрібних судинах. Однак зміна капілярів нігтового ложа самостійного діагностичного значення не має і враховується лише за наявності інших характерних ознак вібраційної хвороби. Рекомендується досліджувати капіляри нігтового ложа IV пальця обох рук. При дослідженні звертають увагу на фон і забарвлення (в нормі фон блідо-рожевий, рожевий, ясний, кількість капілярних петель не менше 8 в 1 мм). Кожна петля має вигнуту форму у вигляді шпильки для волосся: артеріальне коліно – вузьке та коротке і венозне – ширше та довше з'єднуються закругленою перехідною частиною. Потік крові – рівномірний, швидкий, майже непомітний. Стан капілярів зазвичай характеризується як нормальний, спастичний, спастично-атонічний або атонічний. У пацієнтів із вібраційною хворобою спостерігається спастично-атонічний, рідше спастичний або атонічний стан капілярів.

Клінічно стан периферичного кровотоку можна оцінити за даними декількох простих проб [1, 2, 6], зокрема:

5. Термоестезіометрія – здатність пацієнта розрізняти різницю температур до 5 °C.

6. Проба «білої плями». При тиску пальцем на тил кисті пацієнта протягом 5 с з'являється біла пляма, яка в нормі зникає через 4-6 с після припинення тиску, а при схильності капілярів до спазму зберігається значно довше (10 с і більше). Або ж сам обстежуваний міцно стискає пальці в кулак і через 5 с їх

розтискає. Білі плями, що утворилися при цьому на долонях, сліди від пальців, у нормі зникають за 5-10 с. Якщо ж вони тримаються довше, пробу вважають позитивною.

7. Проба Боголєпова. Хворий піднімає одну руку вгору і утримує її в такому положенні 30 с, друга рука – опущена. Шкіра руки, піднятої вгору, має блідий колір, опущеної вниз – синюшний. Після зазначеного часу швидко витягує обидві руки вперед у горизонтальне положення. Проба вважається позитивною, якщо різниця в забарвленні кистей не згладжується протягом 15 с.

8. Симптом Палля – зниження або асиметрія пульсації променевих артерій під час швидкого піднесення догори рук хворого.

9. Проба на «реактивну гіперемію». На плече хворого накладають манжету від апарата для вимірювання АТ. Просять підняти руку на 30 с. Створюють у манжеті тиск до 24-26, 7 кПа (180-200 мм.рт.ст.) і руку опускають на стіл. Через 2 хв, протягом яких тиск у манжеті підтримують на зазначеному рівні, манжету швидко від'єднують від манометра. Кисть хворого починає червоніти, спочатку ділянками, потім рівномірно. У нормі почервоніння кисті починається через 2 с і закінчується через 10-15 с. Збільшення цього часу вказує на тенденцію до ангіоспазму, зменшення – на атонічний стан капілярів.

10. Палестезіометрія. Визначення порогу вібраційної чутливості проводять за допомогою палестезіометра або вібротестера на долонній поверхні II пальця. Для приладу ВТ-2 ці пороги для частот 63, 125 і 250 Гц у здорових людей коливаються від 5 до 10 дБ. При наявності вібраційної хвороби спостерігається підвищення порогу на всіх частотах з уповільненим відновленням після вібронагрузки. При відсутності палестезіометра допустимо дослідження вібраційної чутливості камертоном С-128. У нормі вібрація ніжки камертона, встановленої на шилоподібний відросток променевої кістки, відчувається протягом 12-18 с і більше, а при вібраційній хворобі – протягом 6-8 с і менше [10, 11].

11. Альгезиметрія. Для дослідження больової чутливості, крім звичайної голки, використовують альгезиметри. Найбільш поширений в практиці метод альгезиметрії заснований на визначенні величини занурення голки (в мм), що викликає больове відчуття. Альгезиметр встановлюють вертикально і шляхом обергання градуйованої шкали знаходять больовий поріг – мінімальну величину больового відчуття. У нормі поріг больової чутливості на тильній поверхні кисті не перевищує 0,5 мм занурення голки, а на поверхні долоні, кінчиків пальців та міжфалангових суглобів – 0,3-0,5 мм. У пацієнтів з вібраційною хворобою зазвичай спостерігається значне підвищення цього порога. Так, якщо відчуття уколу з'являється в разі введення голки на глибину 0,5-1,0 мм, то це свідчить про помірне зниження чутливості, понад 1,0 мм – значне зниження, 2,0 мм – втрату больової чутливості.

12. Динамометрія. Силу м'язів верхніх кінцівок досліджують пружинним динамометром. Середні величини силових показників при стисканні кисті у чоловіків складають в нормі 40-60 кг, а у жінок – 30-50 кг з переважанням сили правої руки (управліш) на кілька кілограмів. Зменшення сили відзначається при розвитку змін в тканинах опорно-рухового апарату верхніх кінцівок, що властиво помірно вираженим і вираженим проявам вібраційної хвороби. При початкових симптомах вібраційної патології показники сили не змінюються.

Надійні результати для оцінки функціонального стану нервово-м'язової системи дає дослідження витривалості м'язів до статичного навантаження, яке проводять за допомогою динамографа або ртутного динамометра Розенблата.

Визначають час, протягом якого можливо підтримувати зусилля, рівні половині сили. У нормі цей показник становить в середньому 50-60 с, а при вібраційній хворобі може скорочуватися до 10-15 с і менше. Показники статичної витривалості нерідко змінюються до зменшення сили верхніх кінцівок.

13. Проба на «опозицію» I і V пальців кисті. Якщо обстежуваний не може її виконати, це свідчить про гіпотрофію та

слабкість дрібних м'язів кисті.

14. Проба на пружне відведення V пальця кисті від IV. Неможливість її виконати теж свідчить про наявність гіпотрофії та слабкості м'язів кисті.

Безумовно, зміни і функції внутрішніх органів при вібраційній хворобі не є специфічними, однак у разі виникнення вісцеральної патології існують також додаткові методи обстеження хворих із даною патологією [1, 2, 6]:

15. Метод термографії (тепlobачення) застосовується для діагностики периферичних судинних порушень в окремих ділянках тіла при вібраційній хворобі. Тканинний кровотік може бути досліджений в умовах стаціонару з введенням I^{131} в тил кисті в/ш в дозі 5 мккюри. Результати проби оцінюють за часом резорбції з внутрішньо-шкірного відділу 50% індикатора від введеної кількості, прийнятого за 100%. Нормальні величини резорбції 50% радіонукліда дорівнюють 5-8 хв. У пацієнтів з вібраційною хворобою, особливо при її виражених формах, нерідко відзначається значне уповільнення швидкості тканинного кровотоку.

16. Глобальна електроміографія (ЕМГ) рекомендована для оцінки стану сенсо-моторної системи. Запис проводять на електроенцефалографі і електроміографії різних марок. Реєструють ЕМГ згиначів і розгиначів кистей і стоп поверхневими електродами в трьох основних режимах: у спокої, при рефлексорних змінах тону і при довільних скороченнях м'язів. При дії загальних вібрацій досліджують м'язи шиї і спини. Різноманітні дослідження за допомогою глобальної ЕМГ у пацієнтів з вібраційною хворобою показали високу діагностичну цінність даного методу. Він дозволяє вже на ранній стадії виявити зміни збудливості і реактивності нейромоторної системи і зміни координаційних відносин. При тривалій дії низькочастотних вібрацій рекомендується досліджувати взаємодію вестибулярного і рухового аналізаторів.

Стимуляційна ЕМГ дозволяє визначити швидкість поширення збудження (ШПЗ) по нервових волокнах. Рекомендується проводити запис ШПЗ по чутливих і рухових волокнах соматичних нервів. Для характеристики дистальної ділянки нерва раціонально визначити кінцевий час М-відповіді. Результати проведених досліджень показали залежність виявлених змін ШПЗ від ступені вираженості вібраційної хвороби, а також високу інформативність цих показників [12].

17. Реографія дозволяє оцінити судинний тонус та інтенсивність пульсового кровонаповнення. У реографічній кривій враховують її форму, характер вершини, вираженість дикротичного зубця і місце його розташування на катакриті. При цьому визначають основні величини: а) реографічний індекс; б) крутизну нахилу висхідної частини кривої, виміряну в градусах; в) тривалість анакротичного підйому – час висхідної частини кривої; г) тривалість анакротичної частини. Показники тону судин є в ряді випадків більш інформативними, ніж реографічний індекс.

18. Реоплетизмографія дозволяє оцінити коливання пульсового кровонаповнення кінцівки по зміні її обсягу. При вібраційній патології пульсове кровонаповнення в області верхніх кінцівок може знижуватися.

19. Доплерографія дозволяє оцінити стан кровотоку в магистральних судинах кінцівок та виключити стенозуюче ураження цих судин.

20. Рентгенографія кінцівок та хребта. Під час рентгенографії кистей нерідко виявляють наявність гроновидних просвітлень або вогнищ остеосклерозу в кістках зап'ястка. Діагностичне значення цих змін невелике, так як вони зустрічаються і при відсутності контакту з вібрацією. Вирішальне значення має рентгенологічне дослідження при діагностиці асептичного некрозу півмісяцевої або човноподібної кістки та деформуючого артрозу.

21. Комп'ютерна томографія дозволяє візуалізувати ряд кістково-м'язових змін при вібраційній хворобі, в тому числі визначити місце стенозу в області зап'ястя при тунельному

синдромі.

22. Ядерно-магнітна резонансна томографія дозволяє провести диференціальну діагностику із сирингомієлією та виключити можливість наявності порожнини в спинному мозку.

23. Електроенцефалографія (запис у спокої і на тлі функціональних навантажень) рекомендується для оцінки ступеня нейродинамічних порушень (електрогенез кори головного мозку), особливо у пацієнтів з вібраційною хворобою, викликану загальною вібрацією.

24. Вестибулярні викликані потенціали (ВВП) – сучасний електрофізіологічний метод оцінки стану вестибулярного аналізатора. При вібраційній хворобі внаслідок дії локальної вібрації збільшуються латентні періоди ВВП, насамперед піку N_1 [26].

25. Електроністагмографія – метод реєстрації руху очних яблук і ністагму, що дозволяє оцінити тривалість і якість ністагму.

26. Біомікроскопія кон'юнктиви очей – відсутність спазму та атонії судин, стазу та крововиливів.

27. Стабилографія – інструментальний метод, що дозволяє зареєструвати коливальні рухи тіла людини, що утримує рівновагу в темряві.

28. Аудіометрія – обов'язковий метод оцінки стану порого слуху, так як у пацієнтів з вібраційною хворобою часто є хронічна нейросенсорна приглухуватість професійного генезу.

29. Слухові викликані потенціали – електрофізіологічний метод реєстрації відповіді слухового аналізатора на акустичний подразник. Цей метод дозволяє виявити агравацію глухоти.

Таким чином, діагностуючи вібраційну хворобу, крім детального з'ясування даних анамнезу, санітарно-гігієнічної характеристики умов праці, потрібно ретельно обстежити хворого із застосуванням вищеперерахованих проб та методів. Встановлюючи діагноз, необхідно не тільки констатувати наявність вібраційної хвороби, а й визначити її форму, стадію та оцінити можливість відновлення порушених функцій.

Література

- Ткачишин В. С. Професійні хвороби. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2011. – 895 с.
- Костюк І. Ф., Капустник В. А. Професійні хвороби: Підручник. – 2-е вид., переробл. і доп. – К.: Здоров'я, 2003. – 636 с.
- Артамонова В. Г., Шаталов Н. Н. Профессиональные болезни. – М.: Медицина, 1996. – 432 с.
- Дейнера В. Г. Реабилитация больных профессиональными заболеваниями в угольной промышленности. – К.: Здоров'я, 1987. – 128 с.
- Діагностика судинних порушень у хворих на вібраційну хворобу та їх лікування антагоністами кальцію / І. Ф. Костюк, В. А. Капустник: Метод. рекомендації. – Х., 1996. – 16 с.
- Лекції по професійно-аналітичним болезням / Под ред. проф. В. М. Макогаченко. – К.: Вища шк., 1991. – 328 с.
- Lindsell C. J., Griffin M. J. Normative data for vascular and neurological tests of the hand-arm vibration syndrome // Int. Arch. Occup. Environ. Health. – 2002. – Vol. 75, N 1-2. – P. 43-54.
- Lundstrom R. Neurological diagnosis – aspects of quantitative sensory testing methodology in relation to hand-arm vibration syndrome // Int. Arch. Occup. Environ. Health. – 2002. – Vol. 75, N 1-2. – P. 68-77.
- Harada N. Cold-stress tests involving finger skin temperature measurement for evaluation of vascular disorders in hand-arm vibration syndrome: review of the literature // Int. Arch. Occup. Environ. Health. – 2002. – Vol. 75, N 1-2. – P. 14-19.
- Профессиональные заболевания / Н. Ф. Измеров, А. М. Монаенкова, В. Г. Артамонова и др. // Под ред. Н. Ф. Измерова: В 2 т. – М.: Медицина, 1996. – Т. 2. – 480 с.
- Sakakibara H., Maeda S., Yonekawa Y. Thermotactile threshold testing for the evaluation of sensory nerve function in vibration-exposed patients and workers // Int. Arch. Occup. Environ. Health. – 2002. – Vol. 75, N 1-2. – P. 90-96.
- Николенко В. Ю. Вибрационная болезнь вследствие локальной вибрации / В. Ю. Николенко // Український медичний часопис. – 2008. – № 1. – с. 42-49.

Надійшла 29.10.2012 року.